

Конфликтът на интереси - типичен случай на измама по отношение на организацията

Младен Младенов

Младен Младенов е юрист, магистър по публични финанси. Доктор по политология. Преподава в Нов български университет, в Института по публична администрация и в Института на вътрешните одитори в България. Консултант е в публичния сектор. Професионалната му биография е свързана с адвокатурата, съдебната система и държавната администрация.

В международен план не е налице едно-единствено разбиране по отношение на измамите, като причината за това са различните правни системи и традициите в тях. Въпреки това, модерните системи за управление и контрол подхождат по един идентичен начин към измамите, като към един от най-сериозните рискове за организациите.

Най-общо, измамите се дефинират в законодателството и в стратегическите документи на организациите по пътя на казуистичния подход – чрез изброяване на най-често срещаните негативни явления, застрашаващи постигането на мисията и целите на самите организации. Затова, разбирането на измамата е свързано с понятието за незаконосъобразно действие, което има за цел получаването на наследваща се от дееца облага чрез трансформирането на някаква изгода в средства в брой или други ценни вещи, а крайния резултат е ощетяването на организацията. Илюстрирането на горното най-често се извършва чрез посочването на подобни действия като - невярно представяне на фактите, неверни данни или отчети, нарушение на стратегиите или политиките, неспазване на моралните изисквания или неетични действия, загуба или унищожаване на активи, репутация или

фондове за организацията. Всичко това създава неблагоприятни последици за организацията от една страна, а от друга - създава незаконни и неоснователни ползи за определени лица.

Конфликтът на интереси само на пръв поглед не е най-застрашаващият фактор за организацията. Привидно изглежда, че конфликтът на интереси може да бъде „туширан“, „преодолян“, „застинал“ и „летаргичен“. Погрешно се приема, че потенциалният конфликт на интереси (непроявения се конфликт) не е опасен, тъй като не е довел до вредни последици. Тук се налага изследването на феномена конфликт на интереси по отношение на по-конкретните и на по-абстрактните му проявления, отнесени към буквалното му разбиране.

По-конкретното (стеснено) проявление на това явление е корупцията – най-рисковия фактор за всяка организация. В наказателно-правен аспект корупцията винаги се свързва на първо място с подкупа – когато едно длъжностно лице поиска или приеме дар или каквато и да е облага, която не му се следва, или приеме предложение или обещание за дар или облага, за да извърши или да не извърши действие по служба или задето е извършило или не е извършило такова действие (по смисъла на чл.301, ал.1 от българския Наказателен кодекс).

Трябва обаче да се направи изричното уточнение, че разбирането за корупция в международен план включва и други незаконни деяния, освен подкуп - подкуп или *друго действие*, в което участват лица, изпълняващи публични или корпоративни функции, и което нарушава задълженията, произтичащи от статута на тези лица и цели придобиването на каквато и да е наследваща се облага за самите тях или за други лица. Изключително погрешно е разбирането, че подкупът е негативно явление само в публичния сектор, напротив – във всяка една бизнес-или неправителствена организация с идеална цел той също може да доведе до накръняване на интересите ѝ в материален и морален план. Повече от ясно е, че конфликтът на интереси е **conditio sine qua non** (условие, без което не може), за да се прояви на практика актът на подкуп. Противоречието между личните интереси и интересите на организацията са базата, на която "се стъпва", за да се извърши корупционното действие (най-често подкуп). По дефиниция, корупционния акт не би могъл да се извърши, ако няма първоначален конфликт на интереси, тъй като ще липсва **causa** (причина, основание) за накръняване на интересите на организацията, с цел лично или за другото облагодетелстване, което не се следва.

По-абстрактното (разширено) проявление на конфликта на интереси е пристрастността – основателно съмнение за липсата на безпристрастност при изпълнение на задълженията. Това означава, че са налице обосновани съмнения, че лицето може законосъобразно, обективно, добросъвестно и неутрално да изпълнява задълженията си по отношение на конкретни дейности, операции, цели, лица или обекти. Особеното тук е, че поради висшата си абстракция, съмнението за пристрастност не трябва да се доказва, тоест – самото твърдение, ако изглежда достоверно, трябва да се вземе предвид. При това положение, лицето, по отношение на което е направено такова твърдение, трябва да се отстрани от разглеждане на случая по своя инициатива или по инициатива на прекия му ръководител (правните институти на отвод и самоотвод). Тук отново се допуска груба грешка, като се смята, че тези процесуални правни институти задължават само държавните органи и техните администрации. Напротив, те действат по аналогия и в частния сектор, защото спазването им дава достатъчно степен на увереност в постигане на целите на организациите, чрез премахване в първоначалния момент на всякакъв потенциален риск от незаконни

и неправилни действия.

Буквалното разбиране на конфликта на интереси има своята легална дефиниция и в действащото българско законодателство. В чл.2, ал.1 на Закона за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси това определение е дадено като - конфликт на интереси възниква, когато лице, заемащо публична длъжност, има частен интерес, който може да повлияе върху безпристрастното и обективното изпълнение на правомощията или задълженията му по служба.

За да бъде пояснено, ал.2 от същия закон текст дава дефиниция и на частния интерес - всяка облага от материален или нематериален характер за лице, заемащо публична длъжност, или за свързани с него лица, включително всяко поето задължение.

Законодателят е счел, че е нужно да поясни и какво е облага - всеки доход в пари или в имущество, включително придобиване на дялове или акции, както и предоставяне, прехвърляне или отказ от права, получаване на привилегия или почести, получаване на стоки или услуги безплатно или на цени, по-ниски от пазарните, помощ, глас, подкрепа или влияние, предимство, получаване на или обещание за работа, дар, награда или обещание за избягване на загуба, отговорност, санкция или друго неблагоприятно събитие (следващата алинея 3 на разпоредбата). Тук трябва да се уточни, че българското законодателство е едно от най-рестриктивните в света по отношение на конфликта на интереси. Обяснение за това може да се търси в най-малко два аспекта – първо, българският Закон за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси е сравнително нов и поради тази причина „е стъпил“ на най-добрите съвременни законодателни разрешения в международен план, второ – вътрешно- и външнополитическите реалности към момента на приемане на закона изискваха един по-твърд подход към това негативно явление.

В чл.3 от Закона по метода на **numerus clausus** (подробно изброяване) са посочени кои са длъжностните лица по смисъла на самия закон – т.е. „публичните длъжности“. Тези лица са поставени в двадесет и пет групи – в съответните точки на правната разпоредба. За тях има законови изисквания към службата им – честно, почтено отговорно и безпристрастно изпълнение на задълженията им.

Действително, този закон урежда правна материя, свързана с органите на публична власт и техните администрации. Погрешно би било обаче да се

счита, че той не може да бъде прилаган по пътя на аналогията и в частния сектор – чрез приемането на политики, стандарти и правила, уреждащи конфликта на интереси и противодействието срещу него по подобен (като в този закон) начин. Проблемите в обществото са идентични, просто законодателят няма правото и задължението да урежда с общозадължителен акт, какъвто е закона, обществени отношения в частната сфера, защото там действа принципа на свободната воля и свободната стопанска инициатива.

Вън от законовите разрешения, всяка една организация, според конкретните проявления на системата за управление и контрол в нея, може да „разшири“ изброяването на проявленията на конфликт на интереси. Тези насоки биха могли да бъдат, например:

- Лобиране при назначаване, повишаване, преназначаване, прекратяване на правоотношение с организацията, както и за избягване на санкции или за получаване на награда на роднина, лице – съжител на семейни начала, близък приятел и т.н.;

- Предоставяне на роднини, приятели, съпартийци, съмишленици или колеги на привилегировано отношение или позиция, във вреда на организацията;

- Директен или индиректен контрол или ръководство на лице – съжител на семейни начала, близък приятел и т.н.;

- Изнасяне на вътрешна информация на външни на организацията лица;

- Придобиване на собственост върху търговско дружество на капитала или неправителствена организация от конкурентните на организацията среди, както и професионалното управление на такива дружества или организации в сферата на дейност на организацията;

- Други подобни.

Дори липсата на уведомяване на ръководството на организацията (чрез неподаване на декларация или по друг изискуем начин) при наличие на установен конфликт на интереси е достатъчен индикатор за изследване на данни за измама по отношение на организацията или на други злоупотреби, защото всички потенциални условия за това са създадени – противоречие между интересите на организацията и лични интереси, както и заплахата за постигане на

целите на организацията, ако на практика личните интереси са взели превес пред тези на организацията в един конкретен случай (или при постоянно следвана практика).

В заключение може да се направят следните обобщения:

Първо, по дефиниция, конфликтът на интереси „съвпада“ в огромна степен с понятието за измама по отношение на организацията;

Второ, най-ясната разлика между конфликтът на интереси и измамата е проявлението на акта на увреждането на организацията и получаване на наследващата се облага. При конфликтът на интереси това е още потенциална опасност, при измамата – свършен факт;

Трето, конфликтът на интереси трябва да бъде разглеждан винаги заедно с опасностите от пристрастност и от корупционни практики. Разликите на между трите негативни феномена е в степента им на конкретност/абстрактност. Пристрастността/безпристрастността е много абстрактна и дори трудна за доказване (което обаче по *никакъв начин* не означава, че не носи риск за организацията). Конфликтът на интереси е с по-малка степен на абстрактност, но все още е потенциален риск за организацията (тук обаче по дефиниция *трябва да се вземат мерки*). Корупцията е изключително тежко и неприемливо явление, конкретно е и *трябва да бъде доказано* (за да се предприемат по отношение на лицето мерки по ангажиране на неговата наказателно-правна отговорност);

Последно, крайно време е да се подходи интелигентно, дълбочинно и систематично към рисковете за организациите в публичния и частния сектор. Разглеждането на някои обществено-опасни феномени понякога става „на парче“, което дава възможност за формирането на „псевдо-теории“, „псевдо-дисциплини“ и „псевдо-експерти“. Предлагаме изследването на и действията срещу измамите, корупцията, конфликта на интереси и пристрастността да бъдат подведени под един общ подход, поради онтологичното (обективното) им съотнасяне, взаимно проникване, взаимодействие и взаимозависимост.